

Tal av justitie- och inrikesminister Morgan Johansson vid Folk och Försvars Rikskonferens 2022

Det talade ordet gäller.

Mina damer och herrar,

Först ett tack för möjligheten att säga några ord om det som är mina områden i regeringen och som berör den här konferensen – det civila försvaret och kriminalpolitiken.

Senaste gången jag talade här på Folk och Försvar det var när jag var inrikesminister förra gången, 2018. Då dominerade naturligtvis terrorfrågorna – det var ju mindre än ett år efter terrordådet på Drottninggatan.

Men även det civila försvaret och gängkriminaliteten fick mycket utrymme, förstås. Och det är de teman jag ska ha idag också.

När vi tillträdde för 7 och ett halvt år sedan så la vi om både försvarspolitik och kriminalpolitiken.

Det är lätt att glömma hur inställningen var tidigare. Det här var ju politikområden som inte tagits på allvar. Förr statsministern Fredrik Reinfeldt hade ju rent av sagt att försvaret var ett särintresse.

Det synsättet bröt vi med. Därför att försvaret är ju inget särintresse. Försvaret är det som håller vår befolkning vid liv och vårt land självständigt i den händelse vi skulle hotas av krig.

Försvaret är i grunden en fråga om överlevnad. Och det kan aldrig vara ett särintresse.

Nu genomgår försvaret en aldrig tidigare skådad återuppbyggnad och modernisering. Det gäller förstås det militära försvaret, med de historiska satsningar som nu görs på nya regementen, vapen och militär utrustning.

Men det gäller i minst lika hög utsträckning det civila försvaret.

Jag brukar säga att det finns minst tre starka skäl för ett starkt civilt försvar.

Det första är det moraliska argumentet: en stat har en moralisk plikt att göra vad man kan för att skydda sin befolkning i händelse av krig. Och det gäller ju i ännu högre utsträckning den del av befolkningen som inte kan skydda sig själv, den som inte är stridande, civilbefolkningen. Att skydda den egna befolkningen är en av statens primära uppgifter. Vad ska man annars med en stat till?

Det andra är det försvarsstrategiska argumentet. En stat som inte klarar av att skydda sin civilbefolkning i ett krig, den kommer att förlora kriget. Därför att en angripare vet, att om man knäcker civilbefolkningen, då kan man också knäcka försvarsviljan, och då är kriget snart vunnet.

Och så det tredje argumentet, det som jag menar är ännu starkare idag: och det är att ett starkt civilt försvar har vi stor nytta av inte bara i tider av höjd beredskap eller i värsta fall krig – det har vi också stor nytta av i fredstid.

Av det enkla skälet att våra stora kriser ju inte behöver vara militära: det kan vara av helt andra slag. Det kan vara naturkatastrofer. Skogsbränder. Översvämningar. IT-system som hackas och slås ut. Terrordåd.

Eller, förstås, som vi nu erfarit med smärtsam tydlighet: pandemier.

Den kris vi nu är inne i sedan 2 år tillbaka kommer ju att utvärderas och analyseras av många, och det kommer att skrivas historieböcker och avhandlingar om den.

Det är för tidigt att dra några säkra slutsatser, men en sak tror jag att man kan konstatera. Och det är att det nu blev tydligt hur viktigt det är att ha starka grundläggande offentliga strukturer i basen, som snabbt kan växlas upp när man möter en kris.

En stark välfärdsstat i fredstid är avgörande för att vårt land ska klara påfrestningarna om kriget eller krisen kommer.

Det är ju uppenbart för alla nu när vi går igenom en pandemi. Att det t ex finns fast anställd välutbildad personal på äldreboendena. Att det finns skyddsutrustning och medicinsk utrustning lagrad och i beredskap. Att det finns marginaler i sjukvården, så att man klarar oväntade händelser. Att det finns en plan för hur man ska lösa problem om de ordinarie leveranserna av materiel plötsligt uteblir.

Pandemin blir ett nästan övertydligt exempel på hur viktiga de satsningar på civilt försvar är, det som vi nu är mitt uppe i.

Det har handlat om att gå brandsyn i folkhemmet. Våra myndigheter går igenom brister och svagheter, listar alla upptänkliga risker och föreslår åtgärder. Som man gör vid en brandsyn.

Och vi sätter av medel för att åtgärda dem.

Försvarsbeslutet innebar ju att det civila försvaret från 2018 till 2025 tillförs alltmer resurser. Fullt utbyggt 2025 handlar det om årliga tillskott på 4,2 miljarder kronor. Det är den största satsningen på civilt försvar i modern tid.

Det handlar om förstärkningar över hela fältet – hälso- och sjukvården, transporter, energiförsörjning, livsmedel och dricksvatten, befolkningsskydd och räddningstjänst, cybersäkerhet, stöd till frivilligorganisationerna och näringslivet, och mycket, mycket mer.

Och här finns också pengarna till den nystartade myndigheten för psykologiskt försvar, som är efterlängtd och välbehövd, och som är på plats sedan en dryg vecka tillbaka, och som ni ska få höra mycket mer om sedan.

Så, nej, försvaret är inget särintresse. Det civila försvaret är inget särintresse. Det är en grundläggande uppgift för staten att skydda sin befolkning, oavsett om det är krig eller fred, och det är därför vi nu gör dessa satsningar.

* * *

Det om civilförsvaret. Låt mig då gå över till den andra delen av min portfölj som rör den här konferensen: kriminalpolitiken. Och då närmare bestämt gängkriminaliteten.

Låt mig först konstatera det uppenbara - den organiserade kriminaliteten har växt till ett stort samhällsproblem. Skjutningarna och sprängningarna är det konkreta uttrycket för det, men under detta så finns både fasta och mer lösliga kriminella strukturer som blivit ett gissel på många håll, inte minst i de utsatta områdena.

För mig är gängkriminaliteten en klassfråga.

I de utsatta områdena bor vanliga löntagare. Det är vanliga arbetare, från samma arbetarklass som jag själv har rötter i.

Det är byggnadsarbetare och industriarbetare. Det är undersköterskor och handelsanställda. Det är busschaufförer och vårdbiträden.

Det är i stor utsträckning de människor som bär Sverige genom pandemin.

Och de ska inte behöva vara rädda för några självutnämnda kungar i kvarteret, som tror att de äger stadsdelen, springer omkring med vapen och skyddsväst, säljer narkotika, hotar folk och bär sig åt. De ska inte behöva vara rädda för att deras barn rekryteras till gängen.

Nej. Alla har rätt att vara trygga i sina bostadsområden. Och vanligt hederligt folk har rätt att kräva att myndigheterna sätter hårt mot hårt mot de kriminella, tar hand om dem, dömer dem för sina brott och låser in dem på långa fängelsestraff.

Gängkriminaliteten uppstod inte för 7 år sedan när vi tillträdde. Den går mycket längre tillbaka än så, jag skulle säga att den började bita sig fast i mitten på 1990-talet.

Ökade klassklyftor, arbetslöshet, segregering och nedrustning av de offentliga trygghetssystemen la grunden, och när kriminaliteten då inte kvävdes i sin linda, kunde den fortsätta att växa till sig.

Men det vi gjorde för 7 år sedan, det är att vi la om svensk kriminalpolitik. I en avsevärt mer repressiv riktning, skulle somliga säga. Och det instämmer jag i, för det kan man inte komma ifrån.

Vi skärpte straffen för så gott som alla grova våldsbrott. Vi skärpte straffen för de allvarligaste narkotikabrotten. Vi skärpte straffen för grovt vapenbrott.

Vi tredubblade antalet polisstudenter. Vi startade två nya polisutbildningar. Vi gav polisen nya möjligheter till hemlig avlyssning.

Vi satte upp 450 övervakningskameror. Och till det kommer 13 000 uniformskameror, som vi nu är i full färd med att utrusta allt fler poliser med.

För att bara nämna något. Och det har fått effekt. Antalet fängelseår som svenska domstolar dömer ut har ökat med över 40 procent sedan 2017.

Vi har fyllt upp häkten och anstalter med folk som tidigare sprang runt med vapen på stan – och inte bara underhuggarna, utan också i allt högre utsträckning gängledarna.

Så bryter man spetsen av gängen – genom att bura in ledarna och de mest brottsaktiva individerna.

Och vi fortsätter på den vägen. Vi har över 3 000 polisstudenter i utbildning, det högsta antalet någonsin, som kommer ut under de kommande åren.

Vi rullar vidare det s k 34-punktsprogrammet, som är det mest omfattande programmet mot gängkriminaliteten någonsin, och som vi påbörjade hösten 2019.

Och där är vi nu i ett läge där vi börjar leverera på riktigt. Nu är många av utredningarna färdiga, och vi kan omsätta dem i konkret lagstiftning. Och det är framför allt tre stora lagstiftningspaket som vi kommer att leverera till riksdagen under det här året.

Det är för det första paketet kring vittnesfrågorna och att bryta tystnadskulturen, som härrör från justitierådet Stefan Johanssons utredning. Det handlar bl a om att införa en form av kronvitnesssystem i Sverige, men också om att avsevärt skärpa straffen för övergrepp i rättssak, skyddande av brottsling och mened. De förslagen kommer nu under våren.

Och det är för det andra straffrätten för gängrelaterade brott, som kommer från hovrättspresidenten Anders Perklevs utredning. Det handlar om omfattande straffskärpningar och nykriminaliseringar, bl a för rekrytering av unga till gängen, överlåtelse av narkotika och utnyttjande av andra för kriminella ändamål.

Det handlar om att öka möjligheten till häktning för rån, grov misshandel och grov utpressning, på samma sätt som vi gjorde för grovt vapenbrott för några år sedan, och som fick stora effekter.

Den som nu går utanför dörren med ett vapen man inte har licens på riskerar att inte komma hem igen på minst två år. Vi får se vad som händer nu, när vi ökar häktningsmöjligheten ytterligare, men hela straffskärpningspaketet beräknas kosta mer än en halv miljard i anstalts- och häktesplatser. Det här förslagen kommer lite senare under året.

Och sedan har vi då den tredje stora reformen, som härrör från den utredning som jag tar emot imorgon. Då handlar det om justitierådets Petter Asps förslag om hur vi ska bli bättre att slå mot gängen där det verkligen gör som mest ont – mot pengarna.

Jag vill kunna ta deras kontanter. Jag vill kunna ta deras klockor. Jag vill kunna ta deras guldkedjor. Jag vill kunna ta deras bilar. Jag vill kunna ta deras hus. Jag vill kunna ta alla de tillgångar som gängmedlemmar och ledare lyckats tillskansa sig genom brott.

Här ligger Sverige efter många andra länder, och min instruktion till utredaren har därför varit att gå så långt det överhuvudtaget är möjligt inom rättsstatens ramar för att skapa en effektiv och modern lagstiftning för att kunna ta de tillgångarna.

Hur förslagen ser ut får ni som sagt se imorgon, och också där kommer vi att gå till riksdagen så fort som möjligt.

Så vi upprätthåller reformtakten. Sedan vi tillträdde för 7 år sedan så har justitiedepartementet lagt nästan 300 propositioner till riksdagen, och vi fortsätter att leverera lagförslag vecka för vecka, månad för månad.

Så. Vi är nu i ett läge då polisen har mer resurser än någonsin tidigare, fler anställda än någonsin tidigare, bättre verktyg än någonsin tidigare, fler kameror än någonsin tidigare och till sitt förfogande hårdare straff än någonsin i modern tid.

När kommer då resultaten? När får vi se att skjutningar och sprängningar vänder nedåt?

Det är en berättigad fråga. Visst har vi sett en minskning på vissa håll. I Malmö så har skjutningarna minskat med två tredjedelar på tre år. I Göteborg så har skjutningarna nästan halverats. I Södertälje är situationen mycket bättre nu än den var för tio år sedan.

Det ska vi förstås ta till oss, vara medvetna om, och inte minst lära av. Vad har man gjort på de ställen där man lyckats vända utvecklingen? Och håller det i sig?

På andra håll ser det sämre ut. Just nu är det ju Stockholm som är vårt stora problem. Men det kan vända fort också på de orter där vi ser förbättringar.

Att rycka upp de här gängstrukturerna, det gör man inte i en handvändning. Det är inget sprintlopp. Det är en maratonlöpning. Det kräver uthållighet, och att man fortsätter att gnetta på, år efter år.

Och att man har en helhetssyn.

Jag har arbetat med kriminalpolitik i olika egenskaper i över 20 år. Den yrkesgrupp jag talat mest med under dessa 20 år är poliser. Och särskilt poliser i de utsatta områdena.

Och det spelar nästan ingen roll vart i landet man kommer. De säger nästan alltid tre saker.

De säger: ja, vi behöver bli fler. Poliser, alltså. Och därför bygger vi ut polisen.

Och sedan säger de: ja, vi behöver bättre verktyg. Mer kameror. Bättre avlyssningsmöjligheter. Hårdare påföljder. Ökade häktningsmöjligheter. Allt det får de också nu.

Men sedan så säger de så gott som alltid en sak till. De säger: men tänk på att det handlar inte bara om oss. Om polisen. För om det här ska fungera, så räcker det inte med en stark polis.

Det behövs en stark socialtjänst som kan fånga upp de ungdomar som kan hamna snett.

Det behövs en bra fritidsverksamhet, så att barn och ungdomar som kanske inte alltid har haft det så lätt hemma, kan få en positiv utveckling, kanske genom idrotten eller musiken, komma i andra sammanhang, få andra förebilder.

Och det behövs en stark skola, så att varenda unge ges de allra bästa förutsättningarna att senare kunna komma ut på arbetsmarknaden och finna sin plats.

För att stoppa gängkriminaliteten räcker det inte med en stark polis. Det behövs ett starkt samhälle.

Från statens sida kan vi göra en del. Nu till årsskiftet började vi t ex subventionera LVU-omhändertaganden, så att det blir billigare för kommunerna när man måste gripa in och omhänderta ett barn eller tonåring som far illa. Vi satsar nästan en halv miljard på det.

Och till våren kommer vi att lägga förslag till riksdagen om att kommunerna ska få ett lagstadgat ansvar för att arbeta brottsförebyggande.

Och det är på tiden. För det här är ju i huvudsak kommunala verksamheter som måste stärkas. Socialtjänsten. Fritidsverksamheten. Barnomsorgen. Skolan.

Kan vi kräva det av kommunerna då? Ja, det är klart vi kan. Kommunsektorn gick med över 50 miljarder i överskott 2020. Förra årets överskott blir väl också i det härade.

Det är framför allt pengar som de fått av staten, men det är också överskott som växer fram som en följd av den starka tillväxt vi idag har i ekonomin.

Det är klart att vi då kan kräva att kommunerna använder en del av dessa pengar till socialtjänsten, skolan, fritidsverksamheten. Istället för att sänka skatten. Är inte det rimligt?

Ta bara Stockholm, där vi nu har de stora problemen, och där man uppenbarligen inte lyckats bryta nyrekryteringen. Stockholm gick med nästan 5 mdr i överskott 2020. Använd nu en del av de pengarna till socialtjänst, skola, fritidsverksamhet.

Det är mitt budskap från regeringen till kommunsektorn. Nu när staten satsar så stora summor på rättsväsende och brottsbekämpning, så måste kommunerna svara upp med stora satsningar det förebyggande arbetet. Det är bara så vi kan nå verklig framgång i kampen mot gängkriminaliteten.

Vi kan inte bara bekämpa brotten. Vi måste också bekämpa brottens orsaker.

* * *

Allra sist. Jag har talat länge om vad vi ska göra. Jag ska också säga några ord om vad vi inte ska göra.

Alla de åtgärder vi vidtar måste vara genomtänkta, effektiva, rättssäkra och hålla sig inom rättsstatens ramar.

Det är så lätt i ett uppjagat politiskt klimat och det närmar sig val, att politiker lanserar förslag efter förslag som inte är genomtänkta, inte fungerar på riktigt, kanske i värsta fall gör ont värre – men som kanske ser bra ut på pappret, ger en fin tidningsrubrik, låter bra i allmänhetens öron.

Det vimlar av sådana förslag nu i den offentliga debatten.

Ta bara den här idén om att polisen slumpmässigt och utan någon som helst brottsmisstanke, med jämna mellanrum ska ställa upp folk längs en vägg och muddra dem med – bara för att de råkar bo på fel gata.

Det kallas för visitationszon. Det förs nu fram av vissa som en åtgärd som ska frälsa oss från skjutningarna.

Till att börja med förstår jag inte vad det är för problem man ska lösa. Jag har aldrig träffat en polis som tagit upp just det – att man inte kan visitera dem som man måste kunna visitera.

För det andra så ska man tänka sig väldigt noga för, innan man börjar utsätta vanliga hederliga människor för slumpmässiga tvångsåtgärder.

Om man börjar behandla vanliga, hederliga, laglydiga människor som kriminella, då bryter man till slut ner det grundläggande förtroendet mellan myndigheter och medborgare som är så viktigt i en demokratisk rättsstat.

Det tänker jag inte medverka till. Det är de kriminella vi ska gå på, inte vanligt hederligt folk.

Och rättssäkerhet är viktigt. Rättssäkerhet handlar inte, som vissa tycks tro, om att skydda den som är skyldig. Det är tvärtom. Rättssäkerhet handlar om att skydda den som är oskyldig, så att den som är oskyldig inte döms för ett brott som han eller hon inte begått.

För om staten gör det, dömer en oskyldig, då begår staten i praktiken två övergrepp. Dels mot den som blivit oskyldigt dömd, förstås. Men det är också ett övergrepp mot framtida brottsoffer, som kan utsättas för brott av den verkliga gärningsmannen, den som gick fri för att man dömde fel person.

Det är lätt att dras med i ett uppjagat, infekterat och konfliktinriktat politiskt klimat. Men den fällan får vi inte gå i. Vi jobbar inte med symboler och plakatpolitik. Vi jobbar med konkreta reformer, som får betydelse i verkligheten.

Jag kommer att göra allt för att driva fram åtgärder för att komma åt gängkriminaliteten.

Lagföra de skyldiga, bryta nyrekryteringen.

Men jag kommer att göra det med bibehållen rättssäkerhet, och i enlighet med de rättsstatliga grundprinciper som ska råda i ett öppet, demokratiskt samhälle.

Tack!